

DOI 10.31558/2307-2318.2023.1.5

УДК 338.4:004

JEL: E69, L51, L86, O38

Проданова Л.В.доктор економічних наук, професор,
Черкаський державний технологічний університет

l.prodanova@chdtu.edu.ua

ORCID: 0000-0003-4280-6013

Томчук О.В.доктор економічних наук, доцент,
Донецький національний університет імені Василя Стуса

o.tomchuk@donnu.edu.ua

ORCID: 0000-0002-1817-7483

ЕКОНОМІЧНА ПОЛІТИКА ПІДТРИМКИ РОЗВИТКУ ІТ-СФЕРИ

Акцентовано, що розвиток ІТ-сфери має суттєве значення для економіки держави через: сприяння створенню робочих місць і нових можливостей отримання доходів для працівників з високим рівнем кваліфікації та професіоналізму, а на цій основі – зростання рівня доходів та покращення якості життя населення держави; активізацію зростання виробничої ефективності та підвищення конкурентоспроможності суб'єктів господарчої діяльності за рахунок розбудови цифрової інфраструктури та поширення новітніх технологій; залучення інвестицій, зумовлене розвитком прогресивних галузей економіки; стимулювання розвитку підприємництва в інших галузях та сферах національної економіки на прикладі успішних інноваційних стартапів ІТ-бізнесу; забезпечення податкових надходжень до бюджету та експортних доходів держави. Обґрунтовано тезу, що державне регулювання діяльності суб'єктів підприємництва будь-якої сфери чи галузі економіки (економічна політика стосовно відповідної сфери чи галузі) у світовій практиці здійснюється за допомогою адміністративних та економічних методів, інструментів, важелів на відповідній правовій основі. Детально розглянуто можливості підтримки розвитку підприємств ІТ-сфери за рахунок: спрощення адміністративних процедур реєстрації суб'єктів ІТ-бізнесу; збільшення державних видатків на підтримку ІТ-підприємств та виділення бюджетних коштів на технологічний розвиток національної економіки, окремих її сфер, з якими пов'язана діяльність ІТ-бізнесу; підвищення ефективності національної системи оподаткування загалом і застосування податкових преференцій для ІТ-бізнесу зокрема; розбудови та розвитку бізнес-середовища, системи інформаційно-консультаційного забезпечення та ринкової інфраструктури, формування підприємницької екосистеми та екосистеми стартапів. Досліджено світову практику застосування ефективних методів, інструментів та важелів підтримки розвитку ІТ-сфери в США, Великій Британії, Ірландії, Польщі, Естонії, Грузії. Проаналізовано стан і тенденції розвитку ІТ-сфери української економіки (за основними показниками функціонування суб'єктів господарювання виду економічної діяльності «Інформація та телекомунікації») впродовж 2010-2020 років. З'ясовано, що ІТ-сфера – фактично єдина галузь української економіки, яка в період російської агресії зберегла темпи росту, забезпечила зростання валютних надходжень і податкових платежів держави.

Ключові слова: ІТ-сфера, національна економіка, економічна політика, методи та інструменти підтримки, регулювання розвитку.

Рис. – 3, Табл. – 1, Літ. – 33

Prodanova L.V.

Grand PhD in Economic sciences, Professor,
Cherkasy State Technological University
l.prodanova@chdtu.edu.ua
ORCID: 0000-0003-4280-6013

Tomchuk O.V.

Doctor of Economics, Associate Professor
Vasyl' Stus Donetsk National University
o.tomchuk@donnu.edu.ua
ORCID: 0000-0002-1817-7483

ECONOMIC POLICY OF IT SPHERE DEVELOPMENT SUPPORT

It was emphasized that the development of the IT sphere is of significant importance for the economy of the state due to: promoting the creation of jobs and new opportunities for earning income for employees with a high level of qualification and professionalism, and on this basis - increasing the level of income and improving the quality of life of the population of the state; activation of growth in production efficiency and increase in competitiveness of business entities due to the development of digital infrastructure and the spread of the latest technologies; attraction of investments due to the development of progressive sectors of the economy; stimulating the development of entrepreneurship in other industries and spheres of the national economy, based on the example of successful innovative IT business startups; provision of tax revenues to the budget and export revenues of the state. The thesis that state regulation of the activities of business entities of any sphere or branch of the economy (economic policy regarding the relevant sphere or branch) in world practice is carried out with the help of administrative and economic methods, tools, and levers on the appropriate legal basis is substantiated. Possibilities of supporting the development of IT entrepreneurs are considered in detail at the expense of: simplification of administrative procedures for registration of IT business entities; an increase in state expenditures for the support of IT enterprises and the allocation of budget funds for the technological development of the national economy, certain of its spheres, which are related to the activity of the IT business; increasing the efficiency of the national taxation system in general and the application of tax preferences for IT business in particular; construction and development of the business environment, the system of information and consulting support and market infrastructure, the formation of an entrepreneurial ecosystem and an ecosystem of startups. The world practice of using effective methods, tools and levers to support the development of the IT sphere in the USA, Great Britain, Ireland, Poland, Estonia, Georgia was studied. The state and trends of the development of the IT sphere of the Ukrainian economy (according to the main indicators of the functioning of economic entities of the type of economic activity "Information and telecommunications") during 2010-2020 have been analyzed. It has been found that the IT sphere is actually the only branch of the Ukrainian economy that, during the period of Russian aggression, maintained its growth rate and ensured the growth of foreign exchange revenues and tax payments of the state.

Keywords: *IT sphere, national economy, economic policy, methods and tools of support, regulation of development.*

Fig. – 3, Tab. – 1, Ref. – 33

Постановка проблеми. Активізація розбудови інформаційного суспільства загалом та ІТ-сфери зокрема на сучасному етапі розвитку України становить потужний потенціал та містить вагомий резерв прискорення економічного зростання та зміцнення конкурентоспроможності національної економіки. Розвиток вітчизняної ІТ-сфери забезпечує досягнення низки макроекономічних ефектів, які вже зараз позитивно

впливають на соціально-економічний стан держави, а в разі підсилення у перспективі можуть зумовити якісні структурні зміни та модернізацію національного господарства [1].

Розвиток ІТ-сфери має суттєве значення для економіки держави з кількох причин. Одна з них – створення робочих місць і підтримка ефективної зайнятості: ІТ-сфера забезпечує значну кількість робочих місць і створює нові можливості для людей з різними рівнями кваліфікації, що відповідно сприяє зростанню доходів і збільшує платіжну здатність населення, що знову ж таки стимулює зростання споживчого ринку і розвиток інших галузей економіки. Ще однією причиною значимості досліджуваної сфери для економіки є зростання виробничої ефективності та підвищення конкурентоспроможності суб'єктів господарчої діяльності: ІТ-рішення та пов'язана з ІТ-сферою цифрова інфраструктура сприяють підвищенню ефективності виробництва в інших галузях економіки, зменшуючи витрати та скорочуючи час, необхідний для виконання відповідних процесів, що, в свою чергу, додатково забезпечує конкурентоспроможність підприємств на місцевому та глобальному ринках. Ще одним чинником важливості розвитку ІТ-сфери для держави є залучення інвестицій та забезпечення експорту: розвиток цієї галузі може стати додатковим стимулом для іноземних інвесторів; у світі існує значний попит на ІТ-продукти та послуги, а тому збільшення їх виробництва та реалізації може забезпечувати стабільні експортні доходи для держави. Доволі значна кількість компаній досліджуваної сфери походить зі стартапів, які з часом перетворюються на успішні компанії з вагомими розмірами доходів та численними висококваліфікованими співробітниками. Це може бути ще одним додатковим важелем стимулювання розвитку підприємництва та забезпечення зростання економіки. ІТ-сфера є галуззю, де постійно з'являється значна кількість інноваційних стартапів, які можуть і повинні бути активними учасниками процесу продукування новітніх продуктів та послуг, що підвищують якість життя людей та також розвивають економіку держави. Прогрес ІТ-сфери також сприяє залученості до роботи талановитих фахівців, що має значний вплив на формування інноваційної економіки та розвиток високотехнологічних галузей.

Отже, розвиток ІТ-сфери є важливим для економіки держави та може забезпечувати численні економічні переваги. Саме тому виникає необхідність пошуку ефективних напрямів, методів, інструментів та важелів економічної політики для збереження досягнутих темпів та підтримки розвитку ІТ-сфери національної економічної системи, застосування яких дозволить перетворити цю сферу на своєрідну «точку відновлення і зростання» повоєнної економіки України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналізу проблем та тенденцій розвитку ІТ-сфери економіки України присвятили свої роботи такі сучасні науковці як Карий О., Гальків Л., Цапулич А. [2], Тимошенко Н. [3], Роцина Н., Черненко Н. [4], Тронько [5], Кораблінова І., Кульбацька Н. [6] та ін. Вивченню можливостей різноманітних засобів економічної політики держави щодо регулювання розвитку ІТ-сфери економіки приділяють увагу в свої публікаціях Кундицький О. і Сенишин О., які дослідили «взаємовідносини держави й ІТ-сфери та надали рекомендації щодо поліпшення умов функціонування галузі у вітчизняній економічній системі» [7], Процикевич А., що сконцентрував свої зусилля на вивченні «недоліків державного регулювання розвитку інвестиційного процесу на ринку ІТ-послуг України» [8]; Васильців, Т., Лупак, Р., Штець, Т., які за мету свого дослідження обрали «наукове обґрунтування стратегічних напрямів, цілей та заходів державної політики реалізації потенціалу ІТ-сектору економіки України» [9]; Сментина Н., Фіалковська А., Іжко І., метою дослідження яких стало «узагальнення теоретико-прикладних аспектів державної регуляторної політики та визначення перспектив розвитку інформаційних технологій в економіці України» [10]; Ортинський В., який дослідив шляхи «удосконалення державної політики у сфері інформаційних технологій у контексті діяльності органів виконавчої влади» [11] та ін. Не зважаючи на плідний науковий пошук відповідного інструментарію ефективного впливу держави на ІТ-

сферу, стрімкі темпи її динаміки потребують постійного вдосконалення методів регулювання розвитку сфери та використання новітніх інструментів та важелів державної економічної політики.

Формулювання цілей статті. Метою статті є ідентифікація сучасного стану та тенденцій розвитку ІТ-сфери економіки України, а також обґрунтування теоретико-прикладних положень економічної політики регулювання розвитку цієї сфери.

Виклад основного матеріалу. З точки зору теорії державного регулювання соціально-економічних процесів, основою механізму такого регулювання є державна економічна політика. Інструментами регулювання виступають конкретні форми політики (бюджетна, податкова, грошово-кредитна, науково-технічна, інвестиційна, зовнішньоекономічна, антикризова, антимонопольна, амортизаційна, валютна, митна, стабілізаційна, структурна та ін.). Кожна з конкретних форм політики реалізується за допомогою визначених важелів [12, с. 63-68]. Так, наприклад, важелями кредитного регулювання виступають ставки відсотків за кредитами, ліміти кредитування, встановлення умов та правил кредитування діяльності господарюючих суб'єктів або розвитку бізнесу. Бюджетно-податкова політика реалізується за допомогою: державних видатків на розвиток відповідної сфери чи галузі економіки, надання субсидій і дотацій господарюючим суб'єктам, регулювання ставок оподаткування бізнесу, надання податкових пільг або канікул та ін. Реалізація політики може здійснюватися адміністративними, правовими, економічними, прямими та непрямими, селективними і неселективними методами. Правове регулювання здійснюється на основі й у рамках державного господарського законодавства через систему встановлених норм та правил. Економічні методи регулювання являють собою сукупність способів та економічних важелів впливу держави на (та через) економічні інтереси суб'єктів господарювання. Адміністративні методи об'єктивно необхідні з точки зору загальнонаціонального інтересу, в умовах, коли максимальна свобода та вигода одних суб'єктів обертається значними втратами для інших суб'єктів і для суспільства в цілому [12, с. 63; 13].

Отже, державне регулювання діяльності суб'єктів підприємництва будь-якої сфери чи галузі економіки у світовій практиці здійснюється за допомогою адміністративних та економічних методів на відповідній правовій основі. Як адміністративні методи можуть застосовуватись: порядок створення та процедура державної реєстрації суб'єктів підприємництва; ліцензування підприємницької діяльності; встановлення процедур підтвердження відповідності сертифікації продукції та послуг (міжнародно визнаних технічних регламентів); встановлення норм та нормативів господарчої діяльності підприємств (насамперед державного сектору) та контроль за їх дотриманням або встановлення рекомендованих значень показників такої діяльності (до прикладу: рівень рентабельності, мінімально допустимі строки амортизації основних засобів та інших необоротних активів та ін.). З числа економічних методів та інструментів державного регулювання діяльності суб'єктів підприємництва будь-якої сфери чи галузі економіки слід назвати: зниження податкового тиску на суб'єктів підприємництва (спрощення процедур податкового адміністрування, скорочення кількості податків, зниження ставок оподаткування); встановлення пільг щодо оподаткування прибутку, який скеровується на капіталовкладення, наукові дослідження, створення нових робочих місць, заходи соціально-ефективного або природоохоронного характеру; диференціація оподаткування прибутку великих, середніх та малих підприємств з метою створення відповідних умов для їх розвитку; бюджетне субсидування та надання дотацій підприємцям; участь держави у фінансуванні програм розвитку підприємництва та в реалізації ефективних інвестиційних підприємницьких проєктів; кредитування підприємств; створення та сприяння розвитку системи інформаційно-консультаційного забезпечення та ринкової інфраструктури.

Усі зазначені заходи (інструменти, методи, важелі) можуть бути застосовані як окремо, так і в комплексі, залежно від цілей і завдань регулювання галузі або сфери національної економіки. Для розуміння специфіки їх застосування в сфері ІТ звернемось до практики реалізації економічної політики в зазначеній сфері провідних країн світу.

Переважає більшість країн світу, що досягла успіхів на шляху розбудови ІТ-сфери економіки, як основний важіль політики стимулювання її розвитку активно застосовує спрощення адміністративних процедур реєстрації суб'єктів ІТ-бізнесу. Зручний і простий порядок створення ІТ-компаній використовується в США, Великій Британії, Польщі, Грузії, Естонії та інших країнах. Процедура реєстрації компаній у секторі інформаційних технологій в таких країнах займає від декількох годин до декількох днів. В окремих країнах надається можливість реєструвати бізнес та управляти ним дистанційно.

До прикладу. Естонія – це наразі країна, де будь-хто з будь-якого місця у світі може зареєструвати компанію без фізичної присутності (з будь-якого куточка світу отримати естонський ідентифікаційний податковий код та цифровий підпис) з рекордною швидкістю (реєстрація компанії займає від 2-4 до 48 годин). Естонія ввела і використовує систему e-Estonia та послугу e-Residency (програма «електронний уряд» працює в країні з 2000 року, а процедура набуття «електронного громадянства» – з грудня 2014 року), завдяки яким нерезидентам надано доступ до всіх послуг держави, включаючи реєстрацію юридичної особи в Естонії [14; 15]. Окрім віддаленого доступу до державних електронних послуг, естонська e-Residency дозволяє віддалено керувати справами компанії в прозорій та безпечній цифровій екосистемі в будь-який час доби та день тижня. Проте, відкрити банківський рахунок для компанії віддалено не можна: для цього власнику бізнесу потрібно звернутися до банківської установи особисто. Засновниками та членами правління компанії можуть бути нерезиденти Естонії та ЄС (навіть всі 100% складу). Уряд Естонії також працює над спрощенням процедури найму ІТ-спеціалістів з-за кордону, що виступає додатковим стимулом залучення нерезидентів до цієї сфери економіки держави [15; 16]. У результаті запровадження зазначених та деяких інших стимулюючих заходів, Естонія перетворилась на одного із беззаперечних лідерів з розвитку інформаційних технологій та ІТ-сфери в Європі. Вже станом на початок 2019 року країна мала найбільшу (серед європейських країн) кількість ІТ-компаній, капіталізація яких досягла 1 млрд доларів США та більше, з розрахунку на одного жителя: на 1,3 млн жителів припадало чотири компанії, які подолали рубіж вартості 1 млрд доларів (Skype, Playtech, TransferWise, Taxify).

Прикладом країни зі спрощеною процедурою реєстрації ІТ-компаній (зокрема й для нерезидентів) є також Грузія, де тривалість такого процесу не перевищує двох днів. При реєстрації достатньо оформити хоча б одного співробітника (ним може бути керівник бізнесу, який не зобов'язаний мати грузинський паспорт чи фізично перебувати на території країни), а зареєструвати ІТ-бізнес можна віддалено за дорученням [14]. Реєстрація бізнесу у секторі ІТ в таких відомих в Південно-Східній Азії центрах концентрації та розвитку інформаційних технологій як Гонконг та Сінгапур триває не більше трьох днів і також доступна віддалено, а для нерезидентів застосовується спрощена процедура отримання дозволу на роботу (спрощені процедури передбачені для реєстрації бізнесу в пріоритетних сферах економіки, однією з яких вважається сфера ІТ). В Гонконзі немає обмежень на розмір статутного капіталу та чисельність робітників компанії: статутний капітал може дорівнювати одному гонконгському долару, а кількість членів компанії починається з однієї особи [17]. Вести ІТ-бізнес віддалено можна й у Великій Британії: акціонерами та директором зареєстрованої компанії можуть бути нерезиденти, а збори акціонерів можна проводити онлайн. Також у Великій Британії не встановлено вимог до мінімального розміру статутного капіталу, але для реєстрації компанії необхідно мати фізичну адресу офісу [14; 16].

Спрощена процедура відкриття ІТ-компанії застосовується також у Польщі (це також можна зробити віддалено). Для реєстрації необхідно заповнити відповідну форму на сайті та сплатити встановлений реєстраційний збір і мито. Але щоб відкрити рахунок для бізнесу до банку необхідно з'явитись особисто. Для реєстрації бізнесу необхідно обрати офіс, в якому буде зареєстрована фірма. Можливі два варіанти: реальний офіс – оренда офісного приміщення, за адресою якого реєструється фірма; віртуальний офіс – послуга спеціальних компаній, які надають адресу для реєстрації та приймають кореспонденцію. Первинна реєстрація фірми в Польщі може тривати від декількох днів до 2-3-х тижнів, а внесення змін до реєстру вже створеної компанії – 3-4 місяці (що пов'язано з особливостями роботи польського реєстру підприємців – Krajowy Rejestr Sądowy). Засновником польської компанії може бути іноземець, а управління компанією має здійснювати правління (польське законодавство не передбачає посаду директора в товаристві), чисельність якого не обмежена і членами якого можуть бути нерезиденти (власники або інші особи). Проте, у Польщі встановлено мінімально припустимий розмір статутного капіталу (до прикладу: станом на 2021 рік, для товариства – 1200 євро) [18]. А в такій європейській країні як Ірландія, вимог до мінімального розміру статутного фонду немає і зареєструвати компанію можна онлайн. Проте, директором компанії (до прикладу: з обмеженою відповідальністю) та секретарем компанії (така посада є обов'язковою) можуть бути лише резиденти Європейської Економічної Зони, а для реєстрації компанії, як і у Великій Британії, необхідна фізична адреса офісу [16].

Іншим ефективним важелем економічної політики регулювання ІТ-сфери є державні видатки. Найяскравішим прикладом територій, де влада виділяє значні бюджетні кошти на технологічний розвиток загалом та розвиток ІТ-сфери зокрема, є Гонконг та Сінгапур. Так, уряд Гонконгу на підтримку ІТ-сфери лише впродовж 2019-2020 років виділив майже 3 млрд доларів. Уряд Сінгапуру на початкових етапах існування стартапів, які вдосконалюють технології, забезпечує до 70% їх фінансування [14]. Державні організації Польщі активно пропонують гранти ІТ-бізнесу. В Естонії бізнес в сфері ІТ може отримати грантову підтримку в рамках державних програм «Enterprise Estonia» та «Startup Estonia», тому не випадково, що в цій країні зафіксовано найбільшу кількість стартапів на одного жителя серед європейських країн. Серйозну підтримку стартапам, зокрема за допомогою цільових грантів, надає уряд Ірландії: лише впродовж 2022 року виділено 90 млн євро бюджетних коштів. Для ірландських бізнесменів-початківців запроваджено низку державних програм фінансування та підтримки на всіх рівнях розвитку стартапу; для іноземних стартапів (яким не більше трьох років та щорічний оборот яких не перевищує 60 тис. євро) державна агенція «Enterprise Ireland» спільно з урядом країни двічі на рік проводить конкурс, переможці якого можуть отримати від ірландського уряду інвестиції та допомогу щодо подальшої еміграції [17].

Ефективним інструментом реалізації економічної політики регулювання ІТ-сфери в світовій практиці слід також вважати оподаткування. В Естонії уряд створив прозору та сприятливу для ІТ-сфери систему оподаткування (процедура оподаткування проста, а рівень оподаткування – невисокий): за підсумком 2021 року Естонія посідає перше місце у рейтингу країн податкової конкурентоспроможності. Якщо компанія реінвестує прибуток у власний розвиток, а не виводить його за межі Естонії – ставка податку на прибуток становить 0% (тобто компанія звільняється від податку); ставка податку на додану вартість встановлена на рівні 20%, але для компаній, партнерами яких є резиденти ЄС, застосовується ставка 0%. Податок на виведений капітал для бізнесу ІТ-сфери в Естонії встановлено на рівні 20% [16].

Складнішою (в порівнянні з Естонією) вважається система оподаткування ІТ-бізнесу, яка застосовується в Польщі. Проте, польська податкова система передбачає декілька дуже сприятливих рішень і податкових преференцій для ІТ-галузі. Оподаткування ІТ-компаній, як і будь-якого бізнесу в країні, варіюється залежно від

організаційно-правової форми підприємницької діяльності, виду і розміру доходів, отримуваних компаніями. Ставка податку з доходів фізичних осіб-підприємців може становити від 18% до 32%, але одночасно існує також право на спрощену систему оподаткування. До осіб, що здійснюють індивідуальну підприємницьку діяльність, може застосовуватися податок, який становить 19% від отриманого доходу. Ставка податку на корпоративні прибутки (для товариств з обмеженою відповідальністю) становить 19%, але для компаній з низьким рівнем прибутку (до 1200 тис. євро на рік) може бути застосована спрощена система оподаткування і ставка 9%. З 2021 року податок на прибуток для невеликих ІТ-компаній замінений податком на виведений капітал: компанії, які займаються реінвестуванням і не виплачують дивіденди, можуть не сплачувати податок. Доходи ІТ-компаній від розробки програмного забезпечення оподатковуються за ставкою корпоративного податку, а виплати за послуги консультацій та розробки можуть підлягати податкообкладенню (основна ставка податку на додану вартість – 23%, а для товарів, що поставляються з країн ЄС – 0%). Проте, є можливість повернення податку на додану вартість платнику податку за рахунок зменшення його податкових зобов'язань або фактичного перерахунку йому коштів. Якщо доходи отримано від інтелектуальної власності (у тому числі продаж авторського права на програмне забезпечення), застосовується ставка 5%. ІТ-компанії, які займаються дослідженнями та розробками нових технологій (несуть витрати на R&D), можуть повністю звільнитись від корпоративного оподаткування на певний період часу. [17; 18; 19; 20; 21].

Податкове навантаження ІТ-бізнесу у Великій Британії відносно інших європейських країн фахівці оцінюють як помірне: корпоративний податок – 19%, податок на приріст капіталу – 19%, податок на виведення капіталу – 20%, податок на додану вартість – 20%. Існує також податок на цифрові послуги – ставка податку встановлена на рівні 2%. Проте, якщо компанія отримала прибуток поза межами території країни, то вона може бути звільненою від податків (такі можливості надаються здебільшого для товариств з обмеженою відповідальністю типу Limited Liability Partnership) [14; 16]. Для ІТ-компаній передбачені податкові компенсації витрат, якщо вони здійснюють діяльність у сфері R&D: для малих та середніх компаній – у вигляді повернення грошових коштів із розрахунку 33,35 фунтів на кожні 100 фунтів стерлінгів витрат; для великих компаній – у вигляді повернення податкового кредиту в розмірі 10,5% від технологічних витрат [22].

Ще одним важливим та ефективним методом державної економічної політики підтримки ІТ-сфери є розбудова та розвиток бізнес-середовища, системи інформаційно-консультаційного забезпечення та ринкової інфраструктури, іншими словами – формування підприємницької екосистеми, екосистеми стартапів. Формування структури підприємницьких екосистем пов'язано з діяльністю таких інституцій, як: державні органи влади, органи місцевого самоврядування, фінансово-кредитні установи (банки, страхові організації, інвестиційні фонди, краудфандингові платформи), компанії-інвестори (бізнес-янгели), університети, науково-дослідні інститути та інші дослідницькі організації, організації підтримки (інкубатори, акселератори, майданчики для співпраці), сервісні компанії (зокрема юридичні та консалтингові) професійні асоціації та спілки, технополіси, спеціальні економічні зони, технопарки (технологічні, промислові та агропромислові парки), інноваційні та венчурні фонди, інноваційні центри, інжинірингові фірми та ін. [23; 24].

В рейтингу Global Startup Ecosystem Index (глобального індексу екосистем стартапів), який з 2017 року щорічно розраховується та оприлюднюється дослідницьким центром StartupBlink (за результатами дослідження глобальної економіки стартапів у 1000 містах і 100 країнах світу) [25], перше місце за підсумком 2022 року посідають Сполучені Штати Америки, на другому місці – Велика Британія, на третьому – Ізраїль. У першій десятці найкращих країн також Канада, Швеція, Німеччина, Сингапур, Австралія, Франція і Китай. За версією розробників Global Startup Ecosystem Index, місце лідера США в світі

стартапів зумовлено тим, що в країні: успішно розвивається одна з найбільших інноваційних економік світу; масштабна екосистема стартапів складається з декількох кластерів інновацій в таких містах, як Сан-Франциско (лідер світового рейтингу міст 2022 року; в міській агломерації Сан-Франциско розмістилась усім відома Кремнієва долина, що вирізняється значною щільністю високотехнологічних компаній та зосередженням провідних університетів), Сіетл, Нью-Йорк, Бостон, Сан-Дієго (загалом у топ-1000 рейтингу – 257 міст США). До основних факторів, що зумовлюють розвиток підприємницької екосистеми та привабливість США для стартапів, фахівці відносять: розвинуту систему фінансування, яка здатна забезпечити активність венчурного капіталу, інвестиції бізнес-ангелів, кредити для малого бізнесу; наявність таких інноваційних та технологічних гігантів як Google, Facebook, Apple, та Amazon, які розширюють підприємцям доступ до технологій та інфраструктури; розвинену технологічну інфраструктуру, яка дозволяє використовувати можливості високошвидкісного Інтернету, хмарні технології та забезпечувати безпеку і захист даних; високий рівень розвитку людського капіталу, що вирішує проблему забезпечення стартапів необхідними висококваліфікованими кадрами для формування нових команд та для розробок. Слід додати також, що США є однією з найбільш впливових країн у світі і стартапи на її території отримують такі додаткові переваги як доступність міжнародних ринків та можливість залучення інвестицій і клієнтів з усього світу. Стартапи мають урядову підтримку, зокрема через програми фінансування, що також сприяє розвитку інновацій та нових технологій. Наявна численна кількість успішних стартапів надає стимул для розвитку нових ідей та проектів.

В Європі, як вже зазначалось, одну із найсприятливіших підприємницьких екосистеми для ведення бізнесу та розробки стартапів (за версією StartupBlink), має Велика Британія. Країна характеризується розвиненою інфраструктурою, прозорим та дієвим механізмом доступу до капіталу, а також є одним із світових лідерів інноваційного розвитку та цифровізації. Країна вважається третім у світі ринком (після США та Китаю) за масштабами залучених інвестицій. Розвитку бізнесу додатково сприяють також вигідне географічне розташування, ефективна судова система та відкритість економіки. Уряд країни веде активну діяльність з фінансової підтримки підприємців: використовуються різні інструменти та механізми надання пільгових позик, а також грантової допомоги для бізнес-проектів. На території країни функціонує значна кількість венчурних фондів, бізнес-парків, інкубаторів та акселераторів: зокрема близько 160 бізнес-акселераторів та 40 центрів зростання (Growth Hub), які спеціалізуються на наданні допомоги підприємцям-початківцям через консультації, пошук бізнес-контактів, створення умов для започаткування господарської діяльності [25; 26, с. 123].

Застосування визначених інструментів, методів або важелів економічної політики завжди залежить від цілей і завдань регулювання галузі або сфери національної економіки, а також від стану, досягнутого рівня розвитку галузі або сфери. Саме тому необхідно проаналізувати стан і тенденції розвитку ІТ-сфери національної економіки. В табл. 1 наведено значення основних показників, які певною мірою віддзеркалюють стан і рівень розвитку ІТ-сфери економіки України (суб'єктів господарювання виду економічної діяльності «Інформація та телекомунікації») впродовж 2010-2020 років [27-31].

Впродовж періоду з 2010 по 2020 роки кількість суб'єктів господарювання за видом економічної діяльності «Інформація та телекомунікації» в Україні постійно зростала: на кінець досліджуваного періоду їх кількість збільшилась з 56 тис. до 234,2 тис. (тобто в 4,2 рази, середньорічний темп зростання їхньої кількості становить 115,9%). Кількість підприємств за цим видом економічної діяльності впродовж досліджуваного періоду зростає з 13,1 тис. в 2010 році до 16,2 тис. в 2020 році (в 1,2 рази, середньорічний темп зростання становить 102,4%). Водночас кількість фізичних осіб-підприємців

впродовж 2010-2020 років щорічно збільшувалась у середньому на 18,5%, а на кінець досліджуваного періоду зросла у 5,1 рази.

Таблиця 1 Показники стану та розвитку ІТ-сфери економіки України (суб'єктів господарювання виду економічної діяльності «Інформація та телекомунікації»), 2010-2020 рр.

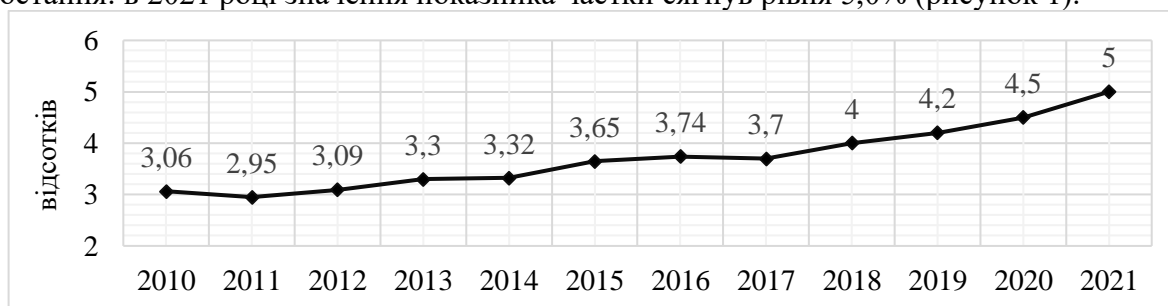
Показники	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Кількість суб'єктів господарювання, тис. од.	56,0	54,2	66,6	86,4	114,4	116,1	129,7	146,9	174,6	206,1	234,2
Темп росту кількості суб'єктів господарювання, у відсотках до попереднього року	-	96,8	122,9	129,7	132,4	101,5	111,7	113,3	118,9	118,0	113,6
Кількість підприємств, тис. од.	13,2	14,4	13,4	14,9	13,3	13,6	11,9	13,4	14,5	15,9	16,1
у % до загальної кількості суб'єктів господарювання	23,6	26,6	20,1	17,3	11,6	11,7	9,2	9,12	8,3	7,7	6,9
Темп росту кількості підприємств, у відсотках до попереднього року	-	109,1	93,1	111,2	89,3	102,3	87,5	112,6	108,2	109,7	101,3
Кількість зайнятих працівників, тис. осіб	233,5	231,4	219,5	218,1	192,7	166,4	157,1	159,0	158,4	166,6	154,4
Кількість найманих працівників, тис. осіб	231,0	228,8	216,2	214,6	189,6	162,3	154,2	155,8	155	159,4	151,7
Обсяг реалізованої продукції (товарів, послуг), млрд грн	65,9	74,3	79,4	80,4	84,1	100,6	117,4	139,1	165,3	198,3	218,1
Капітальні інвестиції, млрд грн.	8,6	9,7	10,2	9,9	8,2	23	15,7	18,7	29,7	21,3	22,3
Фінансовий результат (сальдо) до оподаткування, млрд грн	4,1	4,4	6,3	6,8	-15,4	-10,2	4,2	15,2	18,2	24,8	17
Прибуток до оподаткування, млрд грн.	8,2	9,8	11,6	11,7	11,3	12,1	12,5	22,7	23,8	29,8	29,7
Збиток до оподаткування, млрд грн.	4,1	5,3	5,3	4,9	26,6	22,2	8,3	7,5	5,7	5	12,7
Питома вага підприємств, що одержали збиток, у % до загальної кількості	41,0	38,9	36,4	36,6	35,2	29,0	31,3	31,6	29,6	28,5	28,9
Рентабельність діяльності підприємств, %	7,4	7,6	10,5	11,8	-1,6	0,5	8,5	13,8	13,1	15,4	14,7
Кількість фізичних осіб-підприємців, тис. од.	42,8	39,9	53,1	71,5	101,0	102,5	117,8	133,5	160,1	190,2	218,1
у % до загальної кількості суб'єктів господарювання	76,4	73,6	79,7	82,8	88,3	88,4	90,8	90,9	91,7	92,3	93,1
Темп росту кількості осіб-підприємців, у відсотках до попереднього року	-	93,2	133,1	134,7	141,3	101,6	114,8	113,3	119,9	118,8	114,7
Кількість зайнятих працівників, тис. осіб	50,9	48,8	60,9	79,9	113,6	108,7	125,7	144,1	173,2	203,5	229
Кількість найманих працівників, тис. осіб	8,1	8,9	7,8	8,4	12,5	6,1	7,9	10,6	13,1	13,3	10,8
Обсяг реалізованої продукції (товарів, послуг), млрд грн.	7,1	8,3	10,7	13,9	21,6	40,9	57,6	77,7	108,5	136,6	177,3

Джерело: розраховано та побудовано за даними [27-31]

Показники кількості зайнятих і найманих працівників підприємств та показники кількості зайнятих і найманих працівників фізичних осіб-підприємців в період 2010-2020 рр. змінювались фактично в протилежних напрямках: значення показників підприємств – зменшувалось, а значення показників фізичних осіб-підприємців – зростало. Обсяг реалізованої продукції підприємств в 2020 році відносно 2010 року збільшився в 3,3 рази, а фізичних осіб-підприємців – в 25 разів.

Місце і роль ІТ-сфери в національній економіці віддзеркалюють значення таких показників. Частка діючих господарюючих суб'єктів виду економічної діяльності «Інформація та телекомунікації» в економіці України в 2020 році становила 11,9% (від загальної кількості суб'єктів господарювання національної економіки загалом). Частка цього виду економічної діяльності в структурі валової доданої вартості (за витратами виробництва) всієї економіки в 2020 році досягла рівня 5,7%. Частка зайнятих працівників у суб'єктів господарювання за видом економічної діяльності «Інформація та телекомунікації» відносно загального числа зайнятих в економіці становила 4,3%, а найманих працівників – 2,2% відносно загального числа таких працівників у суб'єктів національної економіки. Частка виду економічної діяльності «Інформація та телекомунікації» в загальному обсязі продукції (товарів і послуг), яку реалізовано суб'єктами господарювання економіки України в 2020 році, становила 3,6%, в загальному обсязі виробленої продукції – 5,4%, в загальній сумі капітальних інвестицій в економіці країни – 5,6%.

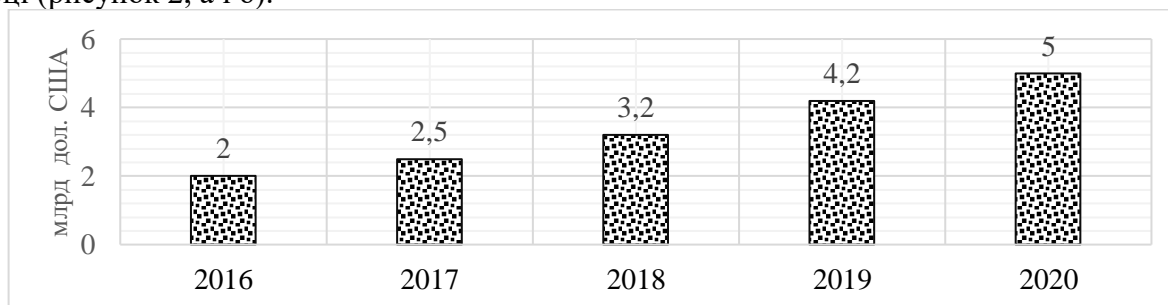
ІТ-сфера економіки України – одна з небагатьох галузей, господарюючі суб'єкти якої продемонстрували позитивну динаміку показників діяльності не лише в період карантинних заходів 2019-2021 років через COVID-19, а й попри воєнний стан в національній економіці впродовж 2022 року через російську агресію проти України. На рисунку 1 проілюстровано зміни показників питомої ваги виду економічної діяльності «Інформація та телекомунікації» у складі ВВП національної економіки впродовж 2010-2021 років, на рисунку 2 – зміни обсягів експорту ІТ-послуг з України в період 2016-2022 років, а на рисунку 3 – зміни обсягів сплати податків і зборів ІТ-галуззю впродовж 2017-2023 років. Частка виду економічної діяльності «Інформація та телекомунікації» у складі ВВП впродовж 2010-2021 років в середньому становить 3-4% та має тенденцію до зростання: в 2021 році значення показника частки сягнув рівня 5,0% (рисунк 1).

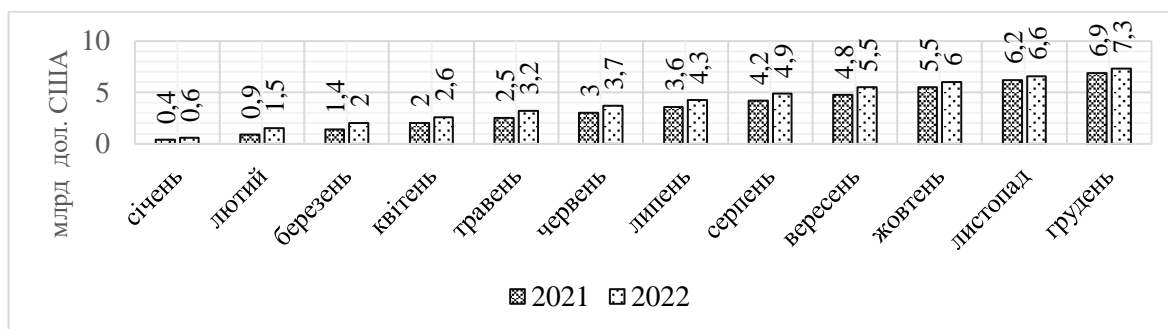
Рисунк 1. Динаміка частки виду економічної діяльності «Інформація та телекомунікації» у складі ВВП, 2020-2021 роки

Джерело: побудовано за даними [27]

За даними ІТ Ukraine Association, обсяг експорту ІТ-послуг з України на кінець 2022 року досяг 7,3 млрд дол. США, що на 5,3 млрд дол. (в 3,7 раза) більше, ніж в 2016 році (рисунк 2, а і б).

а)

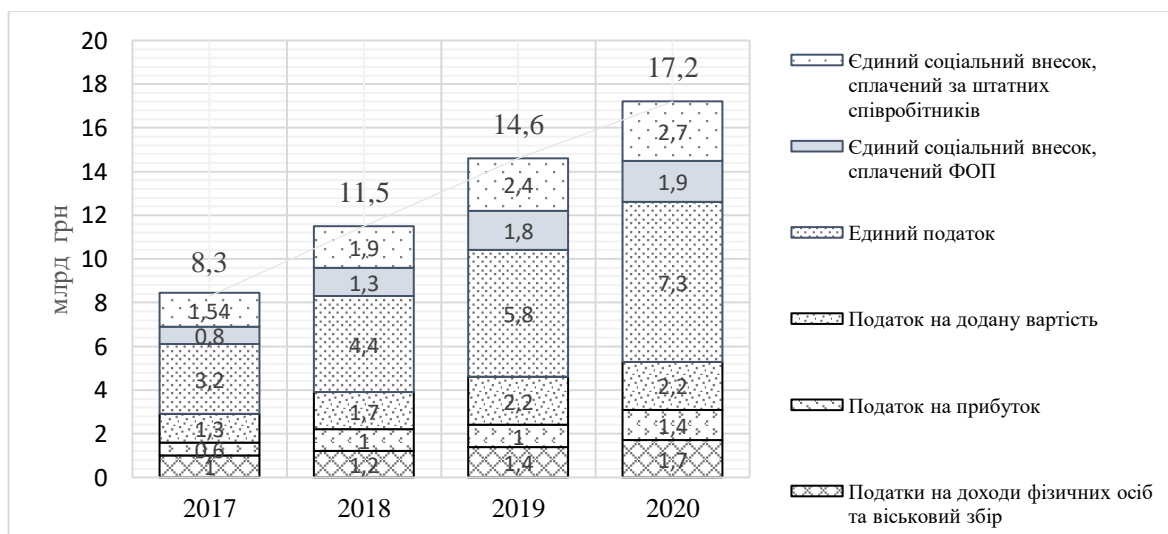

б)

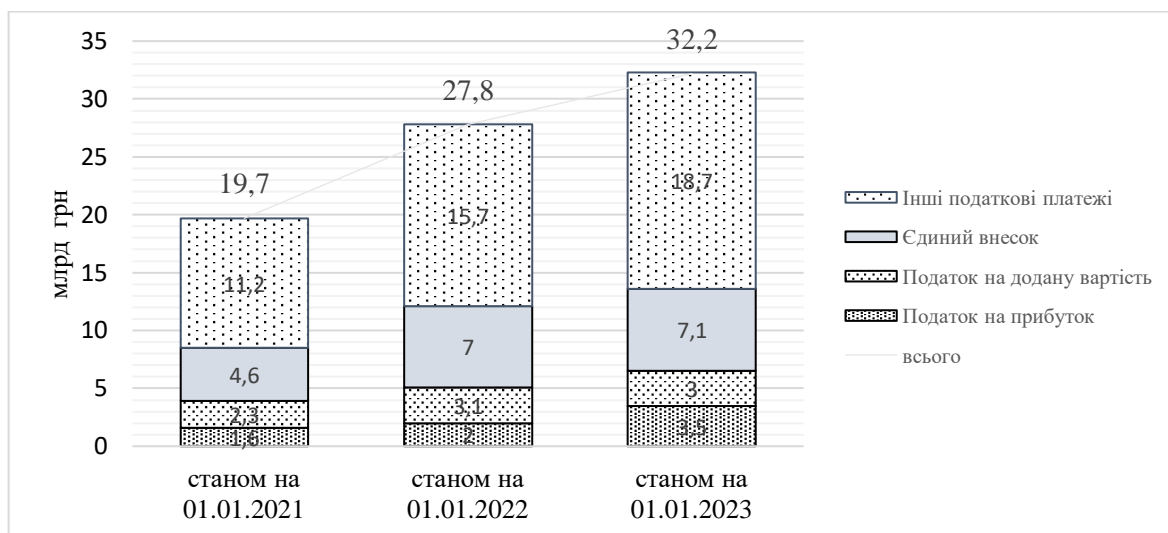
Рисунок 2. Динаміка обсягу експорту ІТ-послуг з України, 2016-2022 роки

Джерело: побудовано за даними [32; 33]

Обсяг експорту на кінець грудня 2022 року збільшився на 400 млн дол. у порівнянні з груднем довоєнного 2021 року. Суму більше ніж сім мільярдів доларів валютної виручки від експорту комп'ютерних послуг фахівці вважають унікальною – це найбільше значення аналізованого показника за всю історію існування української ІТ-галузі (і вона досягла його саме під час війни) – це майже половина експорту послуг усієї національної економіки [32]. Станом на 1 січня 2023 року сума податків та зборів до зведеного бюджету України, сплачених ІТ-бізнесом, складає 32,2 млрд гривень, що на 4,4 млрд гривень (на 16%) більше за відповідний показник 2022 року, і на 23,9 млрд гривень (у 3,9 рази) більше, ніж в 2017 році [33], рисунок 3, а і б.

а)

б)

Рисунок 3. Динаміка суми податків та зборів, сплачених ІТ-бізнесом до зведеного бюджету України, 2017-2023 роки

Джерело: побудовано за даними [32; 33]

Таким чином, ІТ-індустрія української економіки, в умовах воєнного стану, долаючи труднощі вимушеної релокації та нестачі електроенергії у результаті російської агресії, забезпечила державі значну валютну виручку від експорту ІТ-послуг та податкові надходження до бюджету. Саме завдяки збереженню темпів зростання, працюючий ІТ-бізнес підтримує національну економіку в такий складний для країни період. Тому державне втручання в роботу досліджуваної галузі економіки за рахунок економічної політики регулювання діяльності її господарюючих суб'єктів повинно бути зваженим та стимулюючим.

Висновки. Розвиток ІТ-сфери має суттєве значення для економіки держави через: сприяння створенню робочих місць і забезпечення доходів висококваліфікованих працівників, а на цій основі – підвищення рівня життя громадян; через розбудову цифрової інфраструктури та поширення новітніх технологій на інші сфери та галузі економіки, що сприяє зростанню їх конкурентоспроможності; сприяння залученню інвестицій і стимулювання розвитку підприємництва в інших галузях та сферах національної економіки на прикладі успішних інноваційних стартапів ІТ-бізнесу; забезпечення податкових надходжень до бюджету та експортних доходів держави.

Найбільш ефективними інструментами та важелями економічної політики підтримки розвитку підприємців ІТ-сфери слід вважати: спрощення адміністративних процедур реєстрації суб'єктів ІТ-бізнесу; збільшення державних видатків на підтримку ІТ-підприємств, а також галузей її сфер, з якими пов'язана діяльність ІТ-бізнесу; підвищення ефективності національної системи оподаткування загалом і застосування податкових преференцій для ІТ-бізнесу зокрема; розбудови та розвитку бізнес-середовища, системи інформаційно-консультаційного забезпечення та ринкової інфраструктури, формування підприємницької екосистеми та екосистеми стартапів.

ІТ-сфера – фактично єдина галузь української економіки, яка в період російської агресії зберегла темпи росту, забезпечила зростання валютних надходжень і податкових платежів держави. Заходи економічної політики регулювання діяльності господарюючих суб'єктів ІТ-сфери повинні мати стимулюючий вплив.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Валович В.І, Шехович А.М. Фінансово-економічні інструменти стимулювання розвитку ІТ-сфери України. Аналітична записка. https://niss.gov.ua/sites/default/files/2017-12/IT_sfera-9b344.pdf.
2. Карий О. І., Гальків Л. І., Цапулич А. Ю. Розвиток ІТ-сфери України: чинники та напрями активізації. *Journal of Lviv Polytechnic National University Series of Economics and Management Issues*. 2021. Vol. 5, No. 1. URL: <http://doi.org/10.23939/semi2021.01.042>.
3. Тимошенко Н.Ю., Ронський Б.Ю. Проблеми та перспективи розвитку ІТ-індустрії в Україні. *Економіка і суспільство*. 2018. Вип 17. С. 384–388.
4. Рощина Н. В., Черненко Н. О. До питання впливу ІТ-систем на економіку України. *Ефективна економіка*. 2016, № 4. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4884>.
5. Тронько В. В. Вплив ІКТ на економічний розвиток країни. *Ефективна економіка*. 2015, № 4. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3959>.
6. Кораблінова І.А., Кульбацька Н. М. Актуальні проблеми дослідження ІТ-ринку України. *Ефективна економіка*. 2017, № 12. <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5997>.
7. Кундицький О., Сенишин О. Особливості державного регулювання ІТ-сфери у вітчизняній економіці. *Journal of Lviv Polytechnic National University Series of Economics and Management Issues*. 2020, вип. 4 №1. С. 34–42.
8. Процикевич, А. Недоліки державного регулювання розвитку інвестиційного процесу на ринку ІТ-послуг України. *Економічний простір*. 2018, №133. С. 91–101.
9. Васильців, Т. Г., Лупак, Р. Л., Штець, Т. Ф. Обґрунтування стратегічних напрямів, цілей та заходів державної політики реалізації потенціалу ІТ-сектору економіки України. *Підприємництво і торгівля*. 2018, №23. С. 56–63.
10. Сментина Н., Фіалковська А., Іжко І. Сучасний стан та перспективи розвитку ІТ-індустрії в Україні в контексті трансформації державної регуляторної політики. *Науковий вісник Одеського національного економічного університету*. 2019, №7–8 (270–271). С. 129–142.
11. Ортинський В. Л. Удосконалення державної політики у сфері інформаційних технологій у контексті діяльності органів виконавчої влади. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. *Юридичні науки*. 2014, № 801. С. 3–8.
12. Дмитриченко Л. И. Государственное регулирование экономики: теория и методология : монография. Донецк : УкрНТЭК, 2001. 329 с.
13. Проданова Л.В. Економічне зростання й економічний розвиток: забезпечення сталості економічної системи: Монографія. Донецьк: ТОВ «Східний видавничий дім», 2011. 400 с.
14. Не Кремнієвою долиною єдиною: у яких країнах вигідно розвивати ІТ-бізнес? Які країни найактивніше сприяють залученню ІТ-бізнесу та що може запропонувати Україна? URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/01/14/681454/>.
15. Republic of Estonia. E-Residency. URL: <https://www.e-resident.gov.ee/>.
16. Семенко О. В якій країні відкрити ІТ компанію? URL: https://finance.ua/ua/saving/v-kakoj-strane-otkryt-it-kompaniu#headline_53.
17. Как создать онлайн IT-компанию в САР Гонконг? URL: <https://internationalwealth.info/offshore-company-formation/sozdaem-onlajn-it-kompaniju-v-sar-gonkong/>.
18. Реєстрація фірми в Польщі: поради юриста. URL: <https://ap.if.ua/news/show/reestratsiya-firmi-v-polshchi-poradi-yurista>.
19. Романюк М. Оподаткування бізнесу в Польщі. URL: <https://lex-consulting.ua/uk/opodatkuvannya-biznesu-v-polshhi/>.
20. Антонюк Д. Український ІТ-бізнес емігрує в Польщу. Як там будувати компанію, платити податки та шукати спеціалістів. Гід від Forbes. URL: <https://forbes.ua/innovations/polshcha-stala-drugoyu-domivkoyu-dlya-it-biznesu-s-ukraini->

shcho-potribno-znati-pro-ii-rinok-podatki-ta-umovi-14042022-5435.

21. Podatki w branży IT w 2022 roku. Jakie formy współpracy z pracownikami są korzystne podatkowo? URL: <https://ksiegowosc.infor.pl/obrot-gospodarczy/dzialalnosc-gospodarcza/5542194,Podatki-w-branzy-IT-w-2022-roku-Jakie-formy-wspolpracy-z-pracownikami-sa-korzystne-podatkowo.html>.

22. Ніжинська Т. Податкове стимулювання IT-індустрії: світовий досвід. URL: <https://thepage.ua/ua/special-projects/podatkovye-stimulyuvannya-it-industriyi-svitovij-dosvid>.

23. Ситник Н. І. Екосистема стартапів як складова інноваційної екосистеми. *Бізнес Інформ*. 2017, № 8. С. 89–94.

24. Литвин, І. Досвід формування екосистем стартапів у країнах Східної Європи та можливості його застосування в Україні. *Молодий вчений*, 2021, №10 (98). С. 151–159.

25. Global Startup Ecosystem Index 2022. URL: <https://www.startupblink.com/startupecosystemreport>.

26. Дума О., Завтура К. Екосистема стартапів в Європі: кращі практики та уроки для України. *Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку*. 2021, №3(1). С. 119–130.

27. Державна служба статистики України [Електронний ресурс] : офіц. веб-сайт Держ. ком. статистики України / Держстат України. Електрон., текст., табл. дан. і прогр. К. : Держстат, 1998–2023. URL : <http://www.ukrstat.gov.ua>.

28. Діяльність суб'єктів господарювання. Статистичний збірник за 2017 рік. Державна служба статистики України. За ред. Кузнецової М. Відп. за вип. Колпакова О. Київ: ТОВ «Видавництво «Консультант». 2018. 145 с.

29. Діяльність суб'єктів господарювання. Статистичний збірник за 2019 рік. Державна служба статистики України. За ред. Кузнецової М. Відп. за вип. Вишневська О. Київ. 2020. 151 с.

30. Діяльність суб'єктів господарювання. Статистичний збірник за 2020 рік. Державна служба статистики України. За ред. Кузнецової М. Відп. за вип. Вишневська О. Київ. 2021. 149 с.

31. Проданова Л. В., Шерстюкова К. Ю. Особливості розвитку інформаційного бізнесу та підприємництва в Україні. *Вісник Харківського національного аграрного університету ім. В. В. Докучаєва. Серія «Економічні науки»*. 2019, №4(2). С. 115–126.

32. Оновлені дані: IT – єдина експортна галузь в Україні, що зростає. URL: <https://itukraine.org.ua/updated-data-it-industry-is-the-only-growing-export-industry-in-ukraine.html>.

33. Do IT Like Ukraine. IT Ukraine Association. Щорічне дослідження про українську IT-індустрію за 2022 рік. URL: <https://itukraine.org.ua/it-reports-do-it-like-ukraine.html>.

REFERENCES

1. Valovych V.I, Shekhovych A.M. (2017) Finansovo-ekonomichni instrumenty stymuliuvannya rozvytku IT-sfery Ukrainy. *Analitychna zapyska*. https://niss.gov.ua/sites/default/files/2017-12/IT_sferya-9b344.pdf.

2. Karyi O.I., Halkiv L.I., Tsapulych A. Yu. (2021) Rozvytok IT-sfery Ukrainy: chynnyky ta napriamy aktyvizatsii. *Journal of Lviv Polytechnic National University Series of Economics and Management Issues*. Vol. 5, No. 1. URL: <http://doi.org/10.23939/semi2021.01.042>.

3. Tymoshenko N.Iu., Ronskyi B.Iu. (2018) Problemy ta perspektyvy rozvytku IT-industrii v Ukraini. *Ekonomy and society*. Vol. 17. P. 384–388

4. Roshchyna N.V., Chernenko N.O. (2016) Do pytannia vplyvu IT-system na ekonomiku Ukrainy. *Efektivna ekonomika*. No 4. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4884>.

5. Tronko V.V. (2015) Vplyv IKT na ekonomichni rozvytok krainy. *Efektivna ekonomika*, № 4. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3959>.

6. Korablinova I.A., Kulbatska N. M. (2017) Aktualni problemy doslidzhennia IT-rynku Ukrainy. *Efektivna ekonomika*, No 12. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5997>.
7. Kundyt'skyi O., Senyshyn O. (2020) Osoblyvosti derzhavnogo rehuliuвання IT-sfery u vitchyznianiі ekonomitsi. *Journal of Lviv Polytechnic National University Series of Economics and Management Issues*. Vol. 4, No 1. Pp. 34–42.
8. Protsykevych, A. (2018) Nedoliky derzhavnogo rehuliuвання rozvytku investytsiinogo protsesu na rynku IT-posluh Ukrainy. *Economic scope*, No133. Pp. 91–101.
9. Vasylytsiv, T.H., Lupak, R.L., Shtets, T.F. (2018) Obgruntuvannya stratehichnykh napriamiv, tsilei ta zakhodiv derzhavnoi polityky realizatsii potentsialu IT-sektoru ekonomiky Ukrainy. *Entrepreneurship and Trade*, No 23. Pp. 56–63.
10. Smentyna N., Fialkovska A., Izhko I. (2019) Suchasnyi stan ta perspektyvy rozvytku IT-industrii v Ukraini v konteksti transformatsii derzhavnoi rehuliatornoi polityky. *Scientific Bulletin of the Odessa National Economic University*, No 7–8 (270–271). Pp. 129–142.
11. Ortynskyi V.L. (2014) Udoskonalennia derzhavnoi polityky u sferi informatsiinykh tekhnolohii u konteksti diialnosti orhaniv vykonavchoi vlady. *Bulletin of Lviv Polytechnic National University. Series: Legal Sciences*, No 801. Pp. 3-8.
12. Dmytrychenko L.Y. (2001) Hosudarstvennoe rehulyrovanye ekonomiky: teoriya y metodolohiia : monohrafiia. Donetsk : UkrNTEK. 329 p.
13. Prodanova L.V. (2011) Ekonomichne zrostannia y ekonomichnyi rozvytok: zabezpechennia stalosti ekonomichnoi systemy: Monohrafiia. Donetsk: TOV «Skhidnyi vydavnychiy dim». 400 p.
14. Ne Kremniievoiu dolynoiu yedynoiu: u yakykh krainakh vyhidno rozvyvaty IT-biznes? Yaki krainy naiaktyvnishe spryiaiat zaluchenniu IT-biznesu ta shcho mozhe zaproponuvaty Ukraina? URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/01/14/681454/>.
15. Republic of Estonia. E-Residency. URL: <https://www.e-resident.gov.ee/>.
16. Semenko O. V yakii kraini vidkryty IT kompaniiu? URL: https://finance.ua/ua/saving/v-kakoj-strane-otkryt-it-kompaniiu#headline_53.
17. Kak sozdat onlain IT-kompaniiu v SAR Honkonh? URL: <https://internationalwealth.info/offshore-company-formation/sozdaem-onlajn-it-kompaniju-v-sar-gonkong/>.
18. Reiestratsiia firmy v Polshchi: porady yurysta. URL: <https://ap.if.ua/news/show/reestratsiya-firmi-v-polshchi-poradi-yurista>.
19. Romaniuk M. Opodatkuvannya biznesu v Polshchi. URL: <https://lex-consulting.ua/uk/opodatkuvannya-biznesu-v-polshchi/>.
20. Antoniuk D. Ukrainyskyi IT-biznes emihruie v Polshchu. Yak tam buduvaty kompaniiu, platyty podatky ta shukaty spetsialistiv. Hid vid Forbes. URL: <https://forbes.ua/innovations/polshcha-stala-drugoyu-domivkoyu-dlya-it-biznesu-s-ukraini-shcho-potribno-znati-pro-ii-rinok-podatki-ta-umovi-14042022-5435>.
21. Podatki w branzy IT w 2022 roku. Jakie formy wspolpracy z pracownikami sa korzystne podatkowo? URL: <https://ksiegowosc.infor.pl/obrot-gospodarczy/dzialalnosc-gospodarcza/5542194,Podatki-w-branzy-IT-w-2022-roku-Jakie-formy-wspolpracy-z-pracownikami-sa-korzystne-podatkowo.html>.
22. Nizhynska T. Podatkove stymuliuвання IT-industrii: svitovy dosvid. URL: <https://thepage.ua/ua/special-projects/podatkove-stimulyuvannya-it-industriyi-svitovij-dosvid>.
23. Sytnyk N.I. (2017) Ekosystema startapiv yak skladova innovatsiinoi ekosystemy. *Business Inform*, No 8. Pp. 89-94.
24. Lytvyn, I. (2021) Dosvid formuvannya ekosystem startapiv u krainakh Skhidnoi Yevropy ta mozhlyvosti yoho zastosuvannya v Ukraini. *Molodyi vchenyi*, No 10 (98). Pp. 151-159.

25. Global Startup Ecosystem Index 2022. URL: <https://www.startupblink.com/startupecosystemreport>.
26. Duma O., Zavtura K. (2021) Ekosystema startapiv v Yevropi: krashchi praktyky ta uroky dlia Ukrainy. *Management and Entrepreneurship in Ukraine: Stages of Formation and Problems of Development*, No 3(1). Pp. 119-130.
27. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy [Elektronnyi resurs]: ofits. veb-sait Derzh. kom. statystyky Ukrainy / Derzhstat Ukrainy. Elektron., tekst., tabl. dan. i prohr. K.: Derzhstat, 1998-2023. URL : <http://www.ukrstat.gov.ua>.
28. Diialnist subiektiv hospodariuvannia. (2018) Statystychnyi zbirnyk za 2017 rik. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. Za red. Kuznietsovoi M. Vidp. za vyp. Kolpakova O. Kyiv: TOV «Vydavnytstvo «Konsultant». 145 p.
29. Diialnist subiektiv hospodariuvannia. (2020) Statystychnyi zbirnyk za 2019 rik. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. Za red. Kuznietsovoi M. Vidp. za vyp. Vyshnevska O. Kyiv. 151 p.
30. Diialnist subiektiv hospodariuvannia. (2021) Statystychnyi zbirnyk za 2020 rik. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. Za red. Kuznietsovoi M. Vidp. za vyp. Vyshnevska O. Kyiv. 149 p.
31. Prodanova L.V., Sherstiukova K.Yu. (2019) Osoblyvosti rozvytku informatsiinoho biznesu ta pidpriemnytstva v Ukraini. *Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho ahrarnoho universytetu im. V. V. Dokuchaieva. Seriia «Ekonomichni nauky»*, No 4(2). Pp. 115-126.
32. Onovleni dani: IT – yedyna eksportna haluz v Ukraini, shcho zrostaie. URL: <https://itukraine.org.ua/updated-data-it-industry-is-the-only-growing-export-industry-in-ukraine.html>.
33. Do IT Like Ukraine. IT Ukraine Association. (2022). URL: <https://itukraine.org.ua/it-reports-do-it-like-ukraine.html>.